

LUNDBYE, Trygve 54-48

102731

Den 28.4 - 1945 ble jeg tatt tilfange av russiske tropper etter en 3 døgns håpløs innesluttet kamp i området Wiener-Neustadt i Østerrike.

I de nære timer etter tilfangetagelsen blev vi overlevende utsatt for endel mishandlinger, og personlig blev jeg tildelt et kraftig slag av en geværkolbe i hodet, slik at jeg som følge av en hjernerystelse eller et eller annet brudd, mistet bevisstheten. Jeg bærer den dag idag et (dypt) søkk i hodet som minne om denne hendelse. Løgebehandling var naturligvis utelukket, og i en elendig tilstand, ofte uten bevissthet, og med store smerter, fulgte jeg fangekolonnen mot øst under sterk russisk bevoktning. Takket vare mine lidelsesfellers hjelp, kom jeg gjennom en pinefull 3 dagers marsj. De siste timene blev vi transportert i lastebiler, og nådde omsider et område, ca. 100 x 50 m., som var innrettet som fangeleir, på tsjekkoslovakisk område, ved P~~re~~ssburg. Allerede ca. 2000 mann befandt seg her, uten tak over hodet, uten mat, og ribbet for alle private og militære eiendeler.

I de første dagene var jeg vitne til mange tilfeldige misshandlinger, dog blev jeg personlig endel skånet, undtatt spark og slag, da jeg på grunn av tilstanden måtte ligge. Det var bare de syke og dødende som fikk ligge - de andre måtte stå, dag og natt, da plassen var altfor trang. Sykdomsprocenten var i den første tiden minst 30, som følge av sult (dysenteri) og mishandlingene, og dødlighetsprocenten var sikkert det halve, kanskje mest på grunn av vaktens tilfeldige omgang med skytevåben, som var daglige hendelser. I den tiden jeg befandt meg i leiren døde det over 200 mann, og ofte blev likene liggende i flere dager, før vaktene bekvemmet seg til å la den fjerne. Hvordan dette virket sier seg selv.

I de første 5 døgn var vi uten mat og drikke, og vi ernærte oss av gress (inntil det ikke fantes et gresstrå igjen) så metemark (oppgravd med fingrene) og endelig var det enkelte som forsøkte seg på piggsvin, som blev lokket inn under piggråden ved å etterligne parringsropene til disse dyrene. Jeg befandt meg i en fullstendig flegmatisk og likegyldig tilstand, halvt i feberfantasier, og halvt i den triste virkelighet, da sulten gnog som verst.

Så hendte det den 6 dagen at vi fikk vårt første måltid, bestående av en håndfull korn og litt vann, som selvsagt forårsaket like stor skade som nytte. Likevel var dette en begynnelse, og et par dager etter fikk vi til og med litt brød og endelig blev det innrettet et par

gamle tyske feltdkjøkkener, og det blev en liter suppe om dagen, bestående av vann og råttne turnips, kanskje en potet eller to, og det aller beste : fra 200 - 400 gr. brød om dagen. Det var vel for lite til å leve av, dog for mye til å dø av, og en viss optimisme begynte å gjøre seg gjeldende, og jeg befandt meg på bedringens vei. Jeg kunde bevege meg uten større smerter, og de stadige brækningene gav seg.

Men den relative "gleden" skulle bli kortvarig. Etter ca. 4 uker blev de russiske postene avløst av tsjekkiske kolleger, delvis uniformert, som i pervers sadisme langt overgikk sine forgjengere. Misshandlinger av uhyggelige dimensjoner stod på dagsordenen, for det meste helt tilfeldig, og særlig når vaktmannskapene var fulle. Jeg var vidne til at en militærlege blev bundet i benene og hengt bak en bil, slik at overkropp og hode slepte langs veien da bilen kjørte. - Jeg vet at flere av fangene blev sperret inne i et vanntårn som stod i nærheten, hvor vannet stod over mannshøyde, glatte vegger, bare med en primitiv jernstige fra inngangen og ned i dypet. Det var en som overlevde dette, og fra ham har jeg beretningen. Han hadde vært den lykkelige eier av en uniformsjakke, og denne hadde han kneppet rundt stigen, og om seg selv slik hang han i over 4 døgn, og så hvordan den ene efter den andre av 12 lot livet i vannet på bunnen, og hvordan rottene delikaterte seg med likene.

Det hendte flere ganger at vi måtte ta oppstilling i lang rekke ved mathentningen, og løpe spissrot gjennom espalier av vaktposter, hvor vi var gjenstand for slag, spark og spytning. Til og med hendte det en gang at vi måtte løpe baklengs, slik at de traff oss med solide støvler i kjønnsdelene. Ved denne anledning blev flere liggende.

Det aller værste var imidlertid da det en ettermiddag blev heldt tjære og bensol langs ved gjerdene, og tendt på. Vi skulle, som de forkyndte, praktisere det nasistiske slagordet: De svakeste går under i kampen for tilværelsen. Flammene slo 3 - 4 m. høyt, og hvilken hete som oppstod i ytterkanten av den overfylte leiren ! Desverre skulde vaktenes forkynnelse bli allt for sand; de svakeste gikk under, - og hele natten var leiren fylt av smerteskrigene fra de forbrendte som bare ropte på døden.

Den psykologiske virkning av dette overgrep var ubegrenset: stadige selvmord, sinnsykdom og ellers depresjon på alle kanter; men også desperasjon. For oss, som ennå var i besiddelse av en smule handlekraft, blev ropet om flukt eller død, stadig mere

aktuelt, og det blev lagt en til siste detalj uttenkt plan, og en regnfull natt i slutten av juni, altså efter ca. 8 uker i dette helvete, realiserte vi denne planen, og stormet porten som var bygget av enkelt treverk, overtrukket med piggrå, afterat vi hadde avledet de vel 20 vakters oppmerksomhet, og ved stenkast knust den eneste lyskasteren. Det lyktes meg å undslippe, fulgt av 7 kamerater, på tross av heftig maskingeværild. -

Hvor mange som kom igjennom vet jeg ikke, da vi løp for livet i den for oss uttenkte retning. Stadig skytning og lysbomber fortalte oss at vi blev forfulgt, dog nådde vi skogen, og løp og løp. -

Vi nådde i grålysningen Donau ved et svakt bebygget strøk, fant en pram og satte over, rodde og padlet, og drev med den sterke strømmen på denne årstid flere km. av. Det viste seg at dette var heldig, for forfølgerne hadde vi rystet av oss. -

Det gikk videre inn i Ungarn så lenge vi orket. Tilslutt blev vi dog et betingelsesløst bytte for tretthet, sult og reaksjon, og krøp under noen høysåter midt ute på et stort jorde, og søvnet øyeblikkelig. Vakthold var vi for trette til, men det gikk bra, og om aftnen fortsatte vi mot sydøst, stadig i løp, hele natten igjennom. Først den neste eftermiddagen våget vi oss inn til en bondegård og fikk mat - melk og poteter -. Vi åt, spydde, og åt igjen.

Og turen gikk videre, ennu en natt og en dag, og vi passerte uhindret grensen Østerrike - Ungarn, ved Neusiedlersee.

I Østerrike blev det bedre med mat, og vi forlenget etappene; ennu hadde vi ikke sett noen russere, men ruten gikk bare i ensomt og vanskelig terreng. Vi måtte inn i den amerikanske sonen av Østerrike, og derfor gikk turen over Alpene (Nieder Tauern) i sne og is i 2½ døgn i nesten 2 500 m. høyde. Denne turen var meget farlig, da alle gangbare pass var besatt av russerne, og det sørgelige skulde hende at to av mine ledsagere gled utfor en isbre. Vi var utmattet av klatring og frost, da vi bare hadde bukse og skjorte, og morgenskodden lå som et teppe over iskløftene. Jeg gikk først, og planen var at de andre skulde følge i mine spor på breene. Jeg hørte først det monotome suset fra avgrunnen, og skrek at de skulde gå i mine spor som rundet en naken fjellhammer. Men de hverken hørte eller så, gikk videre i samme retning, først den ene, og så den andre i dennes spor, og breen gav efter. Bare skrikene fortalte hvor de hadde tatt veien, og som et hån gjallet fryktelige ekkoer

lenge etterpå. De minuttene som fulgte kan jeg ikke beskrive med ord; men vi måtte videre, litt tilbake og så videre, uhyre forsiktig, langsomt gikk det, men etter timer fikk vi fast grunn under føttene, og om eftermiddagen gikk det nedover på nordsiden, og om kvellen nådde vi tregrensen. 2 dager ennå, og grenseelven Enns var i sikte. Her var den russiske bevoktning meget sterk, og vi var tvunget til å svømme over, selv om vi hadde fått den lite hyggelige opplysning av en bonde at flere var druknet som hadde prøvd det samme. - Men vi klarte det, og samme natt kunde vi rekke hverandre hendene etter nådd mål, - vi som var igjen.

Flere dagers hvile, med mat, fulgte; så gikk turen inn i Tyskland, hvor en av guttene bodde like ved grensen. Her skilte vi lag.

Omkring den 20. juli 1945 meldte jeg meg for amerikanske militærmyndigheter, og kom i fangeleir ved Oksenfurt, hvor jeg levde under levlige vilkår til slutten av okt. samme år. Jeg hadde til hensikt å bli transportert til Norge. Dog skulde det komme anderledes. Grunnen var følgende: En norskamerikaner fortalte meg at alle frontkjempere blev dømt til døden i Norge. Og det viktigste: Et intervju med Kronprins Olav, som jeg leste i et amerikansk magasin, bekreftet dette. -

Dette deprimerte meg kolossalt, og tanken på foreldre og hjem, som etterhvert var blitt levende hos meg, forsvant som en illusjon. Jeg flyktet igjen, og valgte den russiske sonen i Tyskland som mål, da jeg her hadde bekjente og det var mere mat å oppdrive den gangen. Jeg slo meg igjennom på alle tenkelige vis, arbeidet hos bøndene, fra sted til sted, stadig utsatt for russiske kontroller og russiaer, - ofte i elendig tilstand, og under mangelfulle forhold, - en vanskelig og tung tid, liten forståelse hos befolkningen som utlending; men min arbeidskraft blev utnyttet på beste måte.

I begynnelsen av nov. 1946 blev jeg forrådt, og det russiske G.P.U. kom og tok meg. De forhørte meg svært lite, og brydde seg ikke mye om meg. Jeg satt 2 døgn i en fengselskjeller i nærheten av Berlin, så blev jeg med 6 menn til, som var fra SS, transportert til en kolossal fangeleir ved Kietz-Küstrin, nu polsk område, - og her blev det arbeidet på broene over elven Oder, som utgjorde grensen mellom Tyskland og Polen. -

Forholdene var igjen elendige, men vi fikk regelmessig mat, det samme som sist, vannsuppe og brød. Men det var kolossalt mye sykdom i leiren. Tyfus og andre infeksjonssykdommer. Personlig

fikk jeg plevritt, og menet i hodet artet seg nu som pannehulebetennelse. Igjen kunde jeg redde meg ved en dramatisk flukt, men anledningen kom først i slutten av mars 1947. En liten gruppe av oss arbeidet på isbryterne under broen. 1 vaktpost var med oss, og en stod oppe på broen og fulgte arbeidet. Jeg var ansvarlig for verktøyet, og da vi om aften etter endt arbeide skulde gå tilbake til forleggningen, glemte jeg med vilje igjen et bor, idet jeg hadde iaktatt vakten oppe på broen dagene i forveien at han gikk inn i en av arbeidsbarakkene for å varme seg, da arbeidet var slutt. Denne dagen var usedvanlig kald, og også idag gjorde han det samme. Jeg sa til vakten som ledsaget oss, at jeg savnet boret, og fikk tillatelse til å løpe de ca. 100 m. tilbake til byggestedet for å hente det. - Nå eller aldri - jeg klatret opp under broen, og gikk i armgang på en av stillasjebjelkene som lå på langs under stålbarerne, over revnen i elven. - Vel kommet ned på den andre siden, i full fart opp på den andre siden og så inn i det sigende kveldsmørket over jorder og marker ca. 20 km., til jeg kom til en jernbanelinje. Tidlig neste morgen entret jeg et persontog som gikk til Berlin, og kjørte som blindpassasjer til Berlin, etter å ha undgått en russisk kontroll underveis. Reddet meg inn i den britiske sektoren i byen, og bodde et par dager hos kjente, fikk tak i litt mat og klær. Og så la jeg ruten rett for Hamburg for å melde meg for det norske konsulatet. Da jeg var uten papirer, måtte jeg gå de nesten 600 km. så og si tilfots. Måtte igjen arbeide hos bøndene for maten, og av og til måtte jeg naske litt for å leve. - I denne tiden kom jeg ned i en vekt av 58 kg., men hovedsaken var at jeg nådde mitt mål. Det blir for mye å skildre detaljene fra denne turen. I begynnelsen av sept. 47 passerte jeg grensen mellom den russiske og britiske sone, og endelig den 11. sept. 1947 meldte jeg meg på det norske konsulatet i Hamburg. Jeg blev erklært under arrest, og kunde bo i en gjennomgangsleir. Jeg fikk legebehandling. og ekstraforpleining fra Det norske Røde Kors.

I løpet av de 7 mndr. i Hamburg kom jeg meg godt, og kunne konstatere efter en tids forløp, at jeg var fri for plevritten, og ellers ikke, foreløpig ihvertfall, noen større men, undtatt hodet mitt, som av og til plager meg litt.

Jeg ankom til Norge den 5. april, 1948.

TRYGVE LUNDØBYE
(SIGN)